

POJEM DRŽAVE

- središče političnega dogajanja
- politika usmerja družbo, k določenim ciljem
- država je monopolna organizacija: razpolaga s sredstvi fizičnega prisiljevanja, da doseže učinkovitost
- legitimnost: država uveljavlja svoje delovanje, ki ga člani državno organizirane skupnosti sprejemajo kot veljavnega in upravičenega, temelj legitimnosti je soglasje
- državna organizacija: birokratična institucija z relativno visoko stopnjo racionalnosti in predvidljivosti

državna organizacija v širšem pomenu

- družbena skupnost, ki jo na določenem ozemlju prisilno ureja državna oblast
- splet ozemlja, prebivalstva in državne oblasti

državna organizacija v ožjem pomenu = državna oblast

- organizacija, ki ima monopol nad sredstvi za fizično prisiljevanje in nad njihovim izvrševanjem
- državna oblast tako vodi družbo
- teritorialna oblast: državna oblast mora biti učinkovita in se razteza na državnem ozemlju
- personalna oblast: državna oblast se razteza na vse osebe, ki se nahajajo na državnem teritoriju

suverenost

- državna oblast je najmočnejša in najvišja sile v družbi, ker ima monopol nad sredstvi prisiljevanja

zunanja suverenost

- neodvisnost ene državne organizacije nasproti drugim državnim organizacijam enake vrste
- je relativna, zaradi čedalje večje medsebojne odvisnosti držav
- država je zunanje suverena, dokler na pravno obličen način ne prevzame dolžnosti, da se podreja zapovedim in predpisom, ki jih enostransko narekuje druga država

notranja suverenost:

- monopol nad razpolaganjem s sredstvi fizičnega prisiljevanja in nad njegovim izvrševanjem
- državno oblast štejemo za vrhovno, samostojno, izvirno, vseobsežno in enotno

državni organi

- sestavljajo državo v ožjem pomenu
- delujejo po načelu delitve dela

pristojnost:

- stvarna pristojnost: skupek zadev, ki naj jih organ opravlja
- teritorialna pristojnost: upravičenje organa, da opravlja zadeve na določenem ozemlju

vrste državnih organov:

- suveren centralni organ: najvišji organ, njegovim zapovedim se morajo podrejati centralni in lokalni
- centralni, osrednji organi: stvarna pristojnost se razteza na celotno ozemlje države
- lokalni, krajevni organi: stvarna pristojnost je omejena na del državnega ozemlja
- teritorialna lokalna samouprava: lokalna ozemeljska skupnost ima organe, ki jih izvolijo prebivalci krajevnih enot, kjer izvršujejo oblast, višji organi jim zagotavljajo lastno stvarno pristojnost, v mejah katere so neodvisni od višjih organov imajo lastna finančna sredstva

sistem oblasti:

- decentralistični sistem: temelji na teritorialni lokalni samoupravi
- centralistični sistem: lokalni organi so v tesni odvisnosti od centralnih

PRVINE DRŽAVE

klasične prvine:

- ozemlje, prebivalstvo in državna organizacija v ožjem pomenu

ostali vidiki:

- 1. klasične prvine + pravo (*država je pravno urejena organizacija*)
- 2. državni aparat + sistem pravil (*ozemlje in prebivalstvo nista bistvenega pomena za državo*)
- 3. ozemlje + čas
- 4. notranja in zunanja suverenost državne oblasti glede na državni teritorij in prebivalstvo

OBLIKA VLADAVINE

- odvisna od tega kako je organiziran državni poglavar in kakšen je njegov pravni položaj

monarhija:

- poglavar države je monarh
- politično in pravno neodgovoren → ni odstavljiv in odgovoren pravu
- je suverena oseba, ima neomejeno oblast
- položaj pridobi dedno, je doživljenjski
- poznamo absolutno, ustavno in parlamentarno monarhijo

republika:

- državni poglavar je predsednik, šef države
- je pravno in politično odgovoren
- zanj veljajo določene omejitve, olajšave, posebnosti
- je izvoljen, njegov mandat traja določeno časovno obdobje
- dejavnost šefa države opravlja ena oseba ali kolektivno telo
- poznamo predsedniško, parlamentarno in skupščinsko republiko

OBLIKA DRŽAVNE OBLASTI

- odvisno od tega kdo je nosilec zakonodajne, izvršilno-upravne in sodne oblasti
- odvisno kakšna so razmerja med organi, ki te dejavnosti opravljajo

načelo delitve oblasti

- čista delitev oblasti je nezdružljiva z državo kot organizacijo, ki ima monopol nad fizično prisilo
- nastanek: kompromisa med fevdalno aristokracijo + monarhom in meščanstvom, prehodno obdobje ko si obe strani delita oblast
- Locke: utemelji teorijo delitve oblasti, osredotoči se na razmerje med zakonodajno in izvršilno oblastjo, ki morata biti ločeni, kajti lahko pride do zlorabe oblasti, če imajo iste osebe, ki izdajajo zakone, tudi oblast
- Motnesquieue: delitev oblasti ustreza ljudstvu, plemstvu in monarhu: ljudstvo – voli sodnike in predstavnike v parlament, ki je zakonodajno telo; plemstvo – pripada mu dom lordov v parlamentu; monarh – nosilec izvršilne oblasti; vzporedno z delitvijo oblasti mora obstajati tudi sistem zavor in ravnovesij

predsedniški sistem

- predsednik:
 - izvršilna oblast → samostojno vodi zunanjo in notranjo politiko, ob njem so ministri
 - ne more razpustiti kongresa in razpisati predčasnih volitev,
 - vezan je na zakone, ki jih sprejema kongres, a ima suspenzivni veto
 - politično neodgovoren kongresu, ne more ga odstaviti, možna je obtožba predsednika (*inpeachment*)
 - imenuje člane vrhovnega sodišča, kongres mora dati soglasje
- kongres:
 - nosilec zakonodajne oblasti, izdaja zakone
 - ne more izglasovati nezaupnice predsedniku
 - določa proračun, tako utesnjuje predsednikovo politiko in delovanje vrhovnega sodišča
- vrhovno sodišče:
 - odloča o skladnosti zakonov z ustavo → lahko razglasi predpise kongresa in predsednika za neustavne
 - sodne odločbe vrhovnega sodišča so formalni pravni vir (sistem sodnih precedensov)

parlamentarni sistem

- državni poglavar:
 - simbolična vloga, nima izvršilne oblasti, samo podeli mandat za sestavo vlade
- parlament:
 - nosilec zakonodajne oblasti
 - sprejema zakone, proračun, določa politiko, ki jo mora vlada izpeljevati
 - če vladi nezaupnico, lahko državni poglavar na predlog vlade razpusti parlament, razpiše predčasne volitve
 - opozicija: poslanci stranke, ki v parlamentu nima večine, spremlja delo vlade in ga kritično vrednoti

- vlada:
 - nosilka izvršilno-upravne oblasti
 - odgovorna parlamentu in odvisna od njegovega zaupanja
 - vezana na odločitve parlamenta in jih mora izvrševati, sicer ji je lahko izglasovana nezaupnica in odstopi
 - konstruktivna nezaupnica: vladi je mogoče izglasovati nezaupnico le tako, da državni zbor hkrati izvoli novega predsednika vlade, to utrjuje vlado

parlamentarno predsedniški sistem

- predsednik:
 - ima bistveno bolj okrepljeno vlogo, kot predsednik v parlamentarnem sistemu
 - ima pooblastilo da predseduje sejam vlade in podpisuje njene akte,
 - imenuje prvega ministra, ostale ministre pa imenuje in razrešuje
- vlada:
 - posebno telo, ki je odvisno od parlamenta

načelo enotnosti oblasti:

- čista enotnost oblasti je teoretično mogoča, a vodi v totalitarno nacionalsocialistično državo (*Hitler*)
- Rousseau: ljudstvo ali suveren ima zakonodajno oblast; izvršilna oblast člani vlade so pooblaščen, da izvajajo oblast v imenu ljudstva ljudstvo lahko članom vlade oblast omeji, spremeni ali odvzame kadar koli mu to ugaja

skupščinski sistem:

- skupščina:
 - je nosilec zakonodajne in tudi izvršilne oblasti (voli in odpoklicuje vse državne organe)
 - je najvišji organ oblasti, sprejema ključne politične in pravne odločitve
 - izvoli jo ljudstvo, zato predstavlja ljudstvo, od tod izvira njena oblast
- šef države:
 - kolektivni izvršilni organ, ki je za svoje delo odgovoren skupščini, samo izvršuje navodila skupščini

OBLIKA POLITIČNEGA SISTEMA

demokracija:

- ljudstvo si samo vlada
- državljani lahko vplivajo na delovanje državne organizacije, jo nadzirajo, uveljavljajo njeno odgovornost
- vsebinska sestavina: odraža se v emancipaciji in volji ljudstva, ki jo v državi uresničuje
- formalna sestavina: temeljne človekove pravice in svoboščine in državni ustroj, ki vzpostavlja razmerje med državljani in državno organizacijo

neposredna demokracija:

- odločitev ni sprejeta prek delegatov, neposredno izhaja iz volje državljanov, vsi imajo možnost odločati o vsem

posredna demokracija:

- posredno sprejemanje odločitev prek telesa, ki ga izvolijo volivci
- imperativni mandat:
 - poslanec je vezan na stališče in vodila svojih poslancev, če jih krši, je poslanca možno odpoklicati
- svobodni mandat:
 - poslanca ne zavezujejo navodila volivcev, pri odločanju je samostojen, neodvisen od smernic in napotkov
 - v času mandata ga ni mogoče odpoklicati
 - sankcija za neučinkovitost je le ta, da ne prihodnjih volitvah ne bo več izvoljen
 - svobodni mandat omogoča poslancu ravnanje v skladu s svojo vestjo in prepričanjem
- razmerje med zakonodajnim telesom in izvršilno-upravnimi organi:
 - predsedniški sistem, parlamentarni sistem, parlamentarno-predsedniški sistem, skupščinski sistem
- ključne sestavine posredne demokracije:
 - politične stranke, politična združenja: združenja ljudi z isto politično ideologijo, skušajo priti na oblast
 - človekove temeljne pravice in svoboščine: z njimi je določen pravni okvir v katerem so ljudje politično dejavni, vplivajo na državno organizacijo, oblikovanje in delovanje državnih organov, hkrati državni oblasti določajo meje, v katerih se lahko gibljejo, vsebovane so v ustavi, kar zagotavlja pravno varnost

avtokracija

- vladanje je odvisno le od ene osebe ali ožjega kroga oseb
- ljudje ne morejo vplivati na delovanje državne organizacije, ne morejo je nadzirati, uveljavljati njene odgovornosti
- **totalitarna država**:
 - izhodišče niso temeljne človekove pravice in svoboščine
 - izhodišče: vzpostavitev skupnosti, ki se kot več vredna dobrina dviga nad posameznika in si ga podreja
 - nosilec totalitarne ideologije: monopolna politična stranka, ki vodi državno oblast
 - oblast je osredotočena v rokah posameznika
 - ni sistema zavor in ravnovesij – namesto tega je centralistično zgrajen državni aparat,
 - ni vladavine prava – namesto tega je propaganda, skrbno nadzorovanje, sredstva prisile, teror

OBLIKA DRŽAVNE UREDITVE

unitarna država

- **oblast je lahko centralizirana**: izvira iz enega centra, državni organi tvorijo enoten organizacijski sistem
- **oblast je lahko decentralizirana**: razdeljena na upravno teritorialne enote, ki imajo lokalno samoupravo, ali pa jim je priznana ustreza vrsta avtonomije

federativna država

- država, ki sestoji iz dveh ali več politično-teritorialnih enot, a nastopa kot enoten pravni subjekt
- je pravno utrjena z zvezno ustavo, ki razmejuje pristojnost med federacijo in federalnimi enotami
- **zvezni organi**: predstavniško telo je dvodomno: v enem domu je predstavljena federacija kot celota, v drugem domu pa interesi federalni enot
- gre za podvrsto unitarne države z veliko stopnjo decentralizacije

konfederacija

- trajna zveza suverenih držav, ki temelji na mednarodni pogodbi
- ima skupne organe in uresničuje tiste zadeve, ki so v skupnem interesu
- države članice odločitve sprejemajo soglasno

PRAVNA DRŽAVA

- moderna država, ki se izoblikuje od meščanskih revolucij dalje
- je reakcija na absolutno monarhijo
- delovanje državnih organov je pravno vezano
- uprava in sodstvo sta podrejena zakonom

značilnosti:

- **je na poseben način organizirana – institucionalizirana**
 - državna organizacija se ostro ločuje od prebivalstva
 - oblika oblasti ustreza načelu delitve oblasti
 - vzpostavljen je sistem zavor in ravnovesij
 - temeljne pravne odločitve so v pristojnosti zakonodajalca
- **ima ustrezno pravno obliko in kakovost – vladavina prava**
 - pravni viri obravnavajo pravne subjekte enako in predvidljivo
 - velja načelo pravne enakosti
 - načelo nullum crimen nula poena sine lege praveia
 - vnaprej je določeno kako naj se pravni subjekti vedejo in ravnaajo dejanskih okoliščinah
 - pravice in dolžnosti so določene z zakonom
 - najpomembnejše so temeljne pravice človeka in državljana, ki so vsebovane v ustavi
 - **vladavina prava**: osrednji pomen imajo temeljne pravice in načela pravnega ravnanja organov drž. oblasti
 - pomembna so sredstva s katerimi pravni subjekti uveljavljajo pravice in dosegaajo, da se uresničujejo dolžnosti (*sodni, upravni postopek, ustavno sodstvo*)
- **zasnovana je kot demokratična, lahko socialna država**
 - kakovost političnega sistema – demokracija
 - temeljne pravice so osrednja dobrina
 - povezuje se s socialno državo

SOCIALNA DRŽAVA

- država ljudske blaginje
- družbene razmere, novi odnosi, sodobni način življenja in gospodarjenja, razvoj tehnike...
- vse to zahteva da sodobna država poleg varovanja javnega reda in miru, zagotavlja socialnost in ljudsko blaginjo
- socialnost in ljudska blaginja: zagotavlja socialne, kulturne, prosvetne, zdravstvene in druge družbene dejavnosti
- socialna država je združljiva s pravno, dokler državna oblast ne posega v temeljne človekove pravice

DRŽAVA KOT MANIFESTACIJA IDEJE

Platon:

- država je izraz ideje dobrega, na podlagi tega je zasnoval nauk o idealni državi
- idealna država: najboljša oblika državne vladavine, ureditve, ki odraža dobro ureditev idejnega sveta
- ljudi razvrsti: proizvajaci, vojaki, vladarji-filozofi → vsak opravlja tisto, za kar je umsko najbolj usposobljen
- to je pravična razporeditev državljanov po dejavnostih, kar zagotavlja harmonično življenje
- najboljša oblika državne vladavine je aristokracija – vladavina najboljših
- zakonska država: država ki z zakoni vzdržuje red in ohranja minimalne družbene vrednote
- je objektivni idealist, njegove ideje so bile družbeno utopične

Hegel

- moderna inačica idejnega pojmovanja države
- država je najpopolnejša in najvišja stopnja razvoja objektivnega duha

DRŽAVA KOT INTEGRATIVNA ENOTA – DRŽAVA JE PRED DRŽAVLJANOM

država:

- država je suverena skupnost ki teži k najvišjemu dobru, vodi svoje člane v izpolnitev življenjskega bistva
- ni institucija, ki bi imela moč nad državljan, ampak je identična državljanom
- naj bi bila samozadostna in avtarkična

državljan:

- posamezniki lahko zgodovinsko in biološko obstajajo pred državo, ne morejo pa pred njo obstajati politično
- nastanek in obstoj državljan je odvisen od predhodnega obstoja države
- človek je po svoji naravi politično bitje – zoon politikon, ni samozadosten in lahko živi le v skupnosti

POGODBENE TEORIJE O DRŽAVI – POSAMEZNIK PRED DRŽAVO

- sklenitev družbene pogodbe je fiktivna, gre za medsebojni dogovor, ki je fiktiven
- značilna je ideja o omejevanju državne oblasti v korist posameznika

horizontalni vidik pogodbe:

- predpostavlja stanje primarne svobode in enakosti vseh članov družbe
- člani v takem stanju sklenejo medsebojni dogovor o izenačitvi svojih pravic

vertikalni vidik pogodbe:

- hkrati z medsebojnim dogovorom določijo tudi državnega suverena
- naloga državnega suverena je varstvo pravic in zavarovanje obstoja in delovanja družbe

Hobbes:

- naravno stanje je vojna vseh proti vsem – to je nasprotje države
- država vsili družbi miroljubni red

- posamezniki izberejo vladarja, vzpostavijo oblast tako, da se odpovejo suverenosti, jo prenesejo na vladarja
- vladar ima neomejeno avtoriteto, suvereno oblast izvaja v skladu z naravnimi zakonu

Locke:

- družbena pogodba mora vzpostaviti oblast in jo zaupa vladarju
- podložniki imajo v skrajni sili celo pravico do upora, če vladar deluje v nasprotju s pooblastili
- oblast je namenjena varstvu zasebne lastnine in posameznikove osebne svobode
- to je še dodatno zagotovljeno z ločitvijo glavnih vej oblasti – predstavi koncept ustavne države

Rousseau:

- vzpostavi model države, ki temelji na načelu neposredne demokracije
- posameznik preide iz naravnega stavna v stanje državljanske svobode
- izgradi politično telo vseh državljanov – državo
- v državi se odraža obča volja, interes posameznika se podredi občemu interesu

Pain:

- model minimalne države – vmeša naj se tam in takrat, ko je to nujno potrebno
- država je nujno zlo, naravna družba je neomejeno dobro
- verjame v pozitivno človekovo naravo, je proti oblasti, ki je nujno zlo

Hegel:

- model univerzalne države
- država je višja stopnja razvoja, h kateri teži človek

Tocqueville:

- model demokratične države → družba mora biti pluralistična in samoorganizirana
- obstoj in delovanje civilnih združenj je delno odvisno od državnih institucij

DRŽAVA KOT BIOLOŠKI ORGANIZEM

- država je družbeni mehanizem, ki ima podobne lastnosti kot biološko telo
- poudarjanje dejstva o kompleksnosti in notranji strukturni povezanosti države
- poudarja skladnost delovanja vseh delov države

MARKSISTIČNA KRITIKA DRŽAVE

- temeljna vsebina države je monopol nad politično prisilo - vladajoči razred izkorišča delavskega

vizija boljše in pravičnejše države

- v družbi je treba dati prednost delu, ki ustvarja bogastvo, zato naj vladajo delavci, ne pa kapitalisti
- država je le nujno zlo, ker pa potrebujemo oblast, naj imajo to oblast delavci
- zahteva po preoblikovanju kapitalistične in prehod v komunizem kot najvišja stopnja družbene organizacije

ANARHISTIČNI POGLEDI NA DRŽAVO

- človek je sposoben samoupravljanja, živeti mora v svobodni družbi, brez prisilnih institucij
- prisilne institucije naj bi zamenjale solidarne in neprisilne ustanove
- kritika oblastne organizacije in težnja po njeni nadomestitvi s samoupravnim organiziranjem ljudi
- najbolj kritično in negativno gleda na državo in zanika smisel njenega obstoja

SOCIOLOŠKI IN POLITOLOŠKI POGLEDI NA DRŽAVO

- nastanek, razvoj in značilnosti države preučujejo na temelju družbenih razmerij
- vzrok za nastanek države vidijo v dominaciji ene družbene skupine nad drugo

Machiavelli:

- zahteva ločitev države in prava od morale in religije,
- politika pomeni večščino vladanja, vladarjeva moč temelji na sposobnosti, da se obdrži na oblast,
- oblast se oblikuje ob spopadanju interesov
- država je sama sebi cilj, realizacija vladarjevega jaza, njegovega razuma in volje

sociološki pogled

- sociologi preučujejo vse relevantne družbene pojave
- solidaristično sociološki koncept: priznavajo dominacijo ene družbene skupine nad drugo, družbeni razvoj poteka zaradi delitve dela in vse večje povezanosti med družbenimi skupinami, kar sili v solidarnost
- v državi ne živimo kot ločeni posamezniki ampak kot združena celota

politološki pogled

- politologi preučujejo fenomen politike, se ukvarjajo predvsem z oblastjo in močjo
- zanima jih, kdo je nosilec oblasti in kako je treba moč kontrolirati

TOTALITARNI POGLEDI NA DRŽAVO

- značilna absolutna prevlada ene ideologije, ki je edina pravilna in potrebna za razvoj posameznikov in družbe
- dejanska oblast je v rokah ene politične stranke, ki jo vodi en človek
- država ima popoln monopol nad sredstvi množičnega komuniciranja, vojaški monopol
- nadzor nad družbo opravlja teroristična tajna policija, podrejena vodji
- država ima popoln nadzor nad posameznikom
- zavrača večstrankarski pluralizem, delitev oblast, koncept pravne države, nadzor nad gospodarstvom

fašizem:

- zagovarja popolno podrejenost vsega državi
- država je bistvo in posamezniku omogoča razvoj, zato ji je posameznik popolnoma podrejen

nacizem:

- priznavanje samo ene nacije, zanika človeštvo kot tako
- v celoti zavrača parlamentarno obliko države
- potreba po družbeni homogenosti, ki izvira iz nacionalne identitete

komunizem:

- izhaja iz izkrivljene ideja marksizma – svet je treba osvoboditi kapitalizma
- ideja o nujnosti prevlade proletariata
- socialistična država je predstavnik diktature proletariata, ima monopol nad usmerjanjem družbe in prisilo

PRAVNI POGLEDI NA DRŽAVO

Jellinek:

- državo je pravna oseba, ima pravno sposobnost in je samostojni nosilec pravic
- temelj države je ozemlje in prebivalci, ki v okviru države uresničujejo svoje namene
- država kot namensta enotnost

Kelsen:

- država je personifikacija pravnega reda
- država je zgolj sistem pravnih norm, med državo je identična pravnemu redu – monistična teorija
- zanika obstoj države kot samostojnega pojava

SOLIDARISTIČNI POGLEDI NA DRŽAVO

- teorije o socialni državi oz. državi blaginje
- osnova je načelo družbene solidarnosti in usmerjenost v blagostanje družbe
- zahteva da država pole varnostne funkcija zagotavlja tudi ekonomsko in socialno varnost
- zagotovitev minimalne plače, zaščita delavcev, zdravstvena zaščita, izobraževanje delavcev...
- temeljni pogoj je visoka stopnja materialnega družbenega bogastva in solidaristična ozaveščenost članov družbe

PLURALISTIČNI POGLEDI NA DRŽAVO

- državna oblast je le ena izmed družbenih interesnih skupin
- reakcija na koncentracijo suverenosti v nacionalni državi
- država ni posebna, nadrejena družbena institucija
- država je nevtrarno mesto, na katerega se s svojimi zahtevami obračajo interesne skupine

NEOKORPORATIVISTIČNI POGLEDI NA DRŽAVO

- država je upravna institucija korporativnega telesa – naroda
- izvaja skupne interese v obliki politike
- država ni ločena od ljudi, niti jim ni nadrejena
- korporativna država je organizirano ljudstvo

- njena naloga je minimalizirati spore in nasilje in ustvariti harmonijo med ljudmi